

NYUUTH ALON TE BİN ROT GUIER THİN NĒ KĒ WER WEI

LŌC TAK YIC KA KĒ WER WEI KĒC XĒET

GUIR ROT

REER KE YĪ CĪN KĒRAC

Australian Government

ACT
Government

YÖKYÖK

Akuma pan cɔl ACT acī guiric
bī wēl lēk ken, loiloi, kāk cī rōt
looi ku bēi/baai alēu bī kɔc jɔc
aa yök tēcīt bēnē rōt lēu thīn.

■ Na yin anɔŋ lɔn riel yen yic
apey ba athōr cī gāt ayeer
makana yic cī kuen acīn ku
nhāar ba kēnē lōōm ka cī
baan wic tēpīeth dēt bīn
ye baan gāt thīn-Cītmen bī
gāt ayeer makana yic kadīt
nyīn ula looi ke rōl ē pīŋ - ke
yī dhīl yup telepun nāmba
kēnic (02) 6205 0619.

■ Na Ingēlīdhī aciē thonɔun
tueŋ ē yī jam ku yin awic
bē raan waar wēlic ku
agamlōōŋ/athook looi-ka
dhīel yuōp telepun 131 450.

■ Na yin ayē mīŋ wālē wēl
pīŋ ke tekic/rueiruei ku wic
ē TTY makana gāt-ka dhīel
yuōp telepun (02) 6205
0888.

KÄÄŊ LUTHĪN

REER KE YĪ CĪN KĒRAC KU GUIR ROT 1 2

NA YĪN AWĪC AKĪM NĀJDĀ (AMBULANCE) 3

MAANY DĒP ROOR 4

AKŌL RUELDĪT 5

DĒP BAAI 6

ALUEKLUK 7

GIERDĪT KU YOM RECDIT 8

ABOR PĪŪ 9

PĪAL Ē RAAN BĒ CĪN KĒRAC KU TĪĒT BAAI 10

TIĒT ROT Ē AKEUNHOM 11

JUĀN WUM 12

LĒK TĒNĒ KɔC KUŌN AKEUNHOM 13

Gendīt © Australian Capital Territory, Canberra 2012

Luoī kēnē nɔŋ akut yen looi kedē (copyright). Tē cɔk yen alɔn cī yen looi kē bī ayī loiloi
ya looi ē dhōl cī ye puōl nē lōōŋ akut LOOI 1968 (Copyright Act 1968), ka cīn ayī abak
ē luoi kēnē lēu bī raan lōōm ku luel ke yen looi yen kua kēc gāt athōr cī yen puōl bī
looi këya cī gām ē Yōn-gāt Territory (Territory Records Office), Akutnhom baai ku
Akutnhom loiloi buuth looi, Territory ku Akut loiloi geu looi, ku jaal Akuma ACT.

THURAAŦ DHĒŊ Ē AUSTRALIAN CAPITAL TOURISM

RĚER KE YĪ CĪN KĚRAC KU GUIR ROT

Athör kënë ë këloi tënë yĭn ke bĭn nyuöth të lëu yĭ rot lac guĭer thĭn tënë ayĭ kuat ë kërac tuöl ebënë.

Athör caath ke yĭ, kedun ë guo lac doric ku alec yĭn kony ba rot guĭir kë wër weic ku acĭ matic të lääu bĭ yĭn wël wĭc guo ya göt thĭn ë rĭn wët kaat baai në kë wër wei.

Eya anöŋ kaan ë rët bëi tënë yĭn wën lëu ba gam tënë koc akeunhom ŋĭc apsydit ku bĭ wek wël kuön bĭ we ke rot alëk waaric kaam kun.

Eya nöŋ kääŋ luthĭn lëu ba kek anĭn erĭn ku ba dhĭl ŋĭc lön cĭ yĭn rot guĭir/cök-pĭny tënë kuat kë wër wei ula raan rĚer ke yĭ këc rot guĭir acĭn.

Wël lëk luthĭn athör kënic abĭ yĭn kony në:

- Guir rot ë wët kërac bë tuöl erĭn na yĭn abĭ wĭc jäll baai pandu
- Guir kit dun dë yĭc wal kë wër wei
- Gät anyĭkööl dun ë yĭ la pan akĭm
- Muk wël lëk wën rĭlic apĕy të tök ku aye kāk yam.

Na yĭn akuc tënë ë luoi kënë luoi thĭn ula ba rot guĭir yĭ tök, jam tënë koc kun ë mac thok, koc mäth ke yĭn, raan akeunhom tedët akut baai lŋŋ cĭerj tënë lëu bĭ kek yĭn kuony thĭn.

Të cĭn rot guĭir ye yĭn cöl alëu bë rot guo lac akony ba jal guo arër yĭn etök ku caa raan cĭ rot cök-pĭny apiath tënë ayĭ kërac bë tuöl.

Tëwĭc yĭ wël e lëk aköl den kërac cĭ tuöl:

- Keyĭ neem wepthĭatic www.esa.act.gov.au ku jaal www.canberraconnect.act.gov.au tedët
- Ka yuöp telepun namba yĭc 13 22 81

LDC ROT GUIIR KA KĒ WĒR WEI KĒC XĒĒT

- Looi ba njc apĩath yĩn lɔn adĩ nɔŋ pandu/käk luthĩn aci yĩ kũu tiit
- Dhĩel njc eŋɔ cĩ lɛu bĩ lui acĩn rĩn na cĩ maany-kääriiba ula maany-alĩr kũu tem ku ye kënë bĩ looi tẽnẽ yĩn akõlic,cɔl nyoth. yõn ẽ thok nɔny ye tøk abĩ kuẽc nääny, acĩn thäät, tuoc yõtıc, telepun aci bẽnẽ lui eya
- Thiøk akaandu yĩc miĩth. Mat miĩth ciẽ wĩc that ke yĩc (cɔl nyoth.miĩth cien). Ku njc nhom ba kääŋ pakana (toilet paper) mat thĩn, tissues ku käk lõk, määu col- athabuun ye ke cĩn caau ula lanh wuny ku jaal wal tuany ca la yoc adukanic
- Dhĩl naaŋ akuẽn ẽ magõrøk piĩu luthĩn baai
- Cɔl rãdiõ ku mataria ẽ lui ujääŋ ye rëẽr ka thiøk apɛy tẽnẽ yĩn
- Ku cɔl mac adøk, kaabirĩt ku ujääŋ aluu tẽnẽ bĩn kek guo lac ya yøk thin
- Awic ku ba rot dhĩl njc wek kɔc kun akeunhom nẽ rĩn ago yĩn kek aa yup tẽ cĩ kërac tuõl
- Awic ba piŋ kënë ẽŋɔ cĩ rot looi ula ye dai wël luel ne TV nyĩn
- Tääu matania ẽ mac tẽnẽ thiäk ke stove dun thäät.
- Ku awic ba dhĩl naaŋ lõnh-tol cĩ tääu yõt ku aye them akõlriẽc lɔn luui lõõth
- Tõu muktääu ẽ yõt tẽwẽn lɛu bĩ yĩn kek lac yøk thĩn tẽcĩn gääu.

ENÕ DÄÄŊ KĒ LĒU BĒ LOOI

- Thõõl aguier dun kërac bẽ tuõl ku mat käk kit ẽ kẽ wër wei ke yĩ buoth dhõl bëyi nyuõth luu athõr kënë kũu alɔntui
- Gät wal kun tuany piŋy
- Tõu käk lõk tøk-tøk ku aye käk yam
- Dhĩl kërac køk tuõl cĩ kek luel thĩn athõric njc eya.

NA YĪN AWĪC AKIM NÄJDÄ (AMBULANCE)

LJC TAK YIC KA KĒ WĒR WEI KĒC XĒĒT

- Tääu namba yöt wënë ruel tewën mec amäth cĭtmen 75mm cĭ tääu nhĭal thanduk dun athör nhom ula baai, ago kek atĭj wĭcwic kĉc caath kuer waköu.
- Dhĭel njc bĭ naanj tĕnĕ alĭir/yom la yöt ku jaal baai köu.
- Tääu telepun baai nhĭal yöt nilnhom, kek käk kĕ wĕr wei ku namba muktääu aye tĭj apĭath.
- Daanj kit wal kuony baai, ku awĭc ba tĕ ye luöi first aid njc.
- Gät anyĭkööl dun ĕ yĭ la pan akĭim ku wal tuany ye gät yĭn bĕ yĭc cĉl apĭol tĕnĕ lĕ akim näjda bĕnĕ.

KĒ WĒR WEI 000

- Thĭn tĕden kĕrac cĭ tuol ke yĭ yup telepun 000 ayĭ tĕwĕn ciĕjg ula yup telepun jäänjĭc.
- Na yup ĕ mabaal telepunic ku kuĕn telepun namba 000 ku jjei bĭ cĭ yup, ke yĭ kuen namba 112 bĭn liĕp kuer tĕnĕ raan kĕ wĕr wei cĉl la ayĭ mabaal network lui thin baai lĉj dun.
- Jam amäth ku dhuk wĕl cĭ thiĕc nhĭim abĕn ĕ raan luoi.
- Duk tĭit telepunic agut tĕcĭ yĭ jĉl yök jam-buoth ke cĭ lĕk yĭnic ĕ raan cĭ yĭ yup.

NA CĒ THURUMBĪL AKĪM NÄJDÄ LÖNY KUER KA BĀ BAAI

- Ka cĉl telepun arĕr tĕ thiäk ke yĭ ĕ wĕt raan awĕnĕ cĭ yup kuany bĭ yĭn yuöp ciĕn.
- Nak/pĕl yupyup wĕnĕ ciĕ ke kĉj pĭath acĭn.
- Na bĭ rot lĕu, ke yĭ lĉj ĕ yĉn thiäk ke yöt-thörj.
- Pĕl lĉn la yĭ ciĕjg yĉöt cĭ looi yöt-cök ciĕn wĕn agen jötjöt gĕl wei akölaköl.
- Dĕp mac ayeer tĕ cĭ piny cuol.
- Thiäk läi yĉn looi rot rĭn bĭ kek bĕn bĕi yöt tĕ cĭ akĭm näjda yĕt baai.
- Na bĕ rot lĕu, ke yĭ maat wall kun ĕ tuanyic abĕnĕ ku athör cĭ tuany luöi yĕlaac thĭn.
- Yup telepun 000 pei tĕ cĭ kääj yĭc waar.

MAC DĒP ROOR

TUEN KAAM KĒC MAC DĒP GUIR ROT

- Piöc tēnē many rac njic ku wēēt ē mac-dĕp roor-lĕk aluthin tēnē akutnhom kĕrac cĭ tuol looi ē ACT ula Adör Canberra matĭc.
- Tak yic lön adĭ bĭ yĭn lac jĕäl ula rĕēr. Tĕwĭc yĭ wĕl kök lĕk ke yĭ go la tēnē www.esa.act.gov.au.
- Dhil looi ba dĭaany (gutters), yöt-köu nyuaaric wei nyĭth tĭim and tĭim thĭĭ piec cĭil. Tem anyuon dun baai akölaköl.
- Dhĭl njic apĭath nen kĕnē macdĭt rac njic nē akuĕnic ku tĭir nyĭn kĭit yĕ ke maany bĭ dĕp njic.

TUEN KAAM KĒC MAC XĒĒT-LAC JĀÄL (ACT)

- Lac rot wel tē cĭt tĕwĕn cĭ yĭn ye njic thĭn lön adĭ ka nŋj kĕrac wic bĭ rot looi.
- Maat Kit kē wĕr wei ku karil kök wic apĕy.
- Pĭŋ ē lĕk wēēt kē wĕr wei ye rĕdiö yĭc, Talĕvĭthiön ku telepun.
- Guĭr läi kun baai ba ke nyĭai ke yĭn ulĕ jĕl ke pĭiu juĕc apĕy ku mĭith.
- Thiök dĭir (sinks) ku dĭaany laak ē pĭiu nē wĕt tĕk dĕäŋ ka pĭiu abĭ tĕm.
- Ku cöl anjic kŋc kun akeunhom lön adĭ ka yĭn ajiĕl ula ba rĕēr baai.
- Yĭor tĭim cĭ cĭil baai cĭ yöt ker piny ē lĕthĭĕŋ yöörĭc ula awĭith pĭiu.

NA CĒ MAC BEN KA TEM ROT THĪN-KA PĪR

- Guŋ mac yöt alŋj-thĭn agut tē cĭ mac nhom tuerj yĭ kŋj waan thök, liu ayĭ maany dĕp yöt alŋj-thĭn.
- Thiök aluĭt abĕn ku thook kadhiĕ. Dĭl aluĭt nyĭn ku yöt-thok ē matanĭa cĭ juol pĭiu ku alĕĕth-wunywuny.
- Tĭŋ atöŋm ē mac la yöt -köu ku alŋj-thĭn.
- Tē mac nhom wĭik piny ē dĕp, ke yĭ liiu ayĭ thuöny mac ŋot adĕp ula mĕc dĕp ke thiäk ke tēnē rĕēr yöt/baai thĭn.
- Duk jĕl baai agut tē cĭ maany cĕ baai ker-piny kŋj dhuk piny amĕth ku bĭ yĭn jal jĕäl tēnē yĭ ye tĭŋ ka cĭn kĕrac.
- Pĭŋ ē rĕdiö yĭc ba lĕk yam baan yök nē pĭŋpĭŋ yĭc.

TĒ CĪ MAC WAAN CÖK CIĒN

- Lĕk kŋc ē maanydu thok ku kŋc akeunhom bik njic yĭn luö tĕno.

ATUÖC AKÖL

Të cī aköl ruel apey ula acī tuöc, kɔc kɔk aye atuc kuc nök apey. Tënë ë atuc aköl njic thīn aye määtic:

Ayaar-nhom, nhom la wilwil, kör-piöu ku njökjök, kua rīj luaanyic tädēt ka räi köön/rīemīc, dël cɔl ayer ku jaal ya tucdīt apey.

LJC TAK YIC KA KĒ WĒR WEI KĒC XĚĚT

- Na bī rot lēu, ka guīr raan bē yīn aa yup arak rou ë aköl tōkic nē aköl cī tuöcdīt rot looi, kuë tēwēn na yīn aciēn arot du-ula guīr baa yupyup ya waaric ke raan tōj ë kɔc maanydu thok, tēdāj ke raan mǎth ke yī ula raan akeunhom.
- Guīr bǎ ya la yōöc ula lɔr lui kǎk kun ye la looi ayeer thǎǎ wēnē līir pīny ë aköl.

TE TUC AKÖL

- Rēēr atīēpic tēwēn lēu yī atuc guj thin nē kaam wēn ya aköl cielic ku jaal ya tǎǎj aköl.
- Lōöm akālakāl tedēt makana alīir akāl ayeer bī yī cɔl alīir guöp.
- Ruk alanh ciē ruel ye tuc, ku alanh lǎǎu yīc, yen acī looi nīpnīp ku tǎǎu gēndīt atīp looi tēnē nyīn tē cī yīn la ayeer baai.
- Dek pīiu juēc aköl tuöc ruel apey, ku na tē cī akīimdu yen lēk yīn ba pīiu cī baan dek arēt. Ka duk tiit agut tē na cī rou yīn jaal nök ke yī jɔl pīiu dek.
- Cam miēth kor apey aköl wēnē yen tuc pīny apey.
- Ku duk mīith ula lǎi baai nhǎaar cītmen yī jō, anǎu nyǎǎn ë thurumbīlic acīn, tēnē cɔk yēn alɔn ë yen kaam thǎǎ thīnnyot.
- Thiēc akīimdu lɔn adī ka wal cī gāt tuany acīt nɔj kerilic bīk looi tēnē yīn aköl cī pīny tuöc.
- Na yīn acī aköl nök apey, ku yīn awīc ba guöp lac liēr nyīnīc. Ke yī lɔ laak, tedēt ka yī juɔl alēēth wunywuny ë pīiu yīc ku tǎǎu nē yenh dunic ku jaal ayī rǎǎth.
- Yup akīm tedēt ke akīm nǎjda (ambulance) tē na atuc dun guöp acī tēnē nuēn yen ë thǎǎ wēnē cī yī waak, ula na yīn anɔj ayī kǎk ë atuc aköl njic yīn guöp dǎk yī piöu wīc ba ke luel.

MAC XÖT

LÖC TAK YIC KA KĒ WĒR WEI KĒC XĒĒT

- Dhil looi ba makana tol yök/tömnhom aca tääu yöt-eñj/waar ujäär ë ruön thok ebënë të cī mac cōl aruel thök thīn.
- Tääu matanīa ë mac (ula anak mac thīnnyot) tēnē dun thīāk kek maany-käärība.
- Cōl mac ë yööc yöt yē tñj akōlakōl- Eya tñj wīn käärība köth lōn adī ka nōj tēnē cī cuoth wei.
- Looi aguēr ë tēnē lēu bī yīn jāäl thīn yōn dun ë rīn tēnē dēn mac dēp kääj wei baai.
- Duk jāäl yöt ku nyiāj thook alōj-thīn ke yōör kaam wēnē luu yīn thīn yöt.
- Ye muktääu cōl athiök thäärätic abēn.
- Njēc maany-adök ulä läämba/maany-mērmēr jaath ku tñj alanh kum aluīt tēdēt ka alēēth cī nök ë maany-yöt tuöc yic nhom nhīal.
- Check electric blankets for wear and tear.

AKÖL DĒP MAC

- Na ye tñj ka bī cīn kērac ku yīn aye yök ka ba looi, ke yī liūu nen mac tēnē ë yen maany-kor.
- Yup telepun 000.
- Lēk ayī koc kök luthīn yöt ku lac kī jāäl dun looi.Thīāk thook alōj thīn abēn kewe kuany kuer dun la ayeeric.
- Duk kī ayī raan tōk cōl bēnē dhuk yöt tēnē den läi nhīaar liū ula kāk raan. Kaam cīnuac cī wēk la ayeer, rēer kiē ayeer.
- Lēk kī koc ë mac cī yēt lōn nadī raan tōk kalīu nē kuēnic.

DĒP MAC CÖK CIĒN

- Duk bene la dhuk yöt agut të cī koc ë mac yen luel ku yen awic ba luoi tēcīt ayī tēwēn cī yī wēēt thīn ula të cī yīn lēk nē tñj rot ë koc mac.
- Lēk koc kun cīn yī kōu tiit thīn.
- Duk ayī miith cī tol ula aci yiom ë mac cam ulä dēk.

ALUEKLUEK

LJC TAK YIC KA KĒ WER WEI KĒC XĒÉT

- Tīŋ lon adē yīn acīn kē cī rac ē riäk aluekluek.
- Tōu kääŋ lac kuem ku kāk thiëk akaan cök piny.
- Tāau rādiō nōŋ yīc ujäär ku matäria agendu lööm.
- Tak yic ye baai alōŋ-no yen cīn yīc kērac bī yīn aluekluek la guŋ thīn-alōŋ-thīn ku ayeer ē yōndu tēwēn looi aluekluek rot.
- Dhil looi eya ba miith cam ku piū dēkdēk wēnē ciē lac riäk tāau yōt ē kaam niīn kadriäk ē kē wēr wei cök ciēn.

AKÖL ALUEKLUEK

- Na yīn aluu-yōt, ke yī rēēr ētān.Thīaan tarabetha rīl apey cök, agen tedēt ka thīin yōt-thok thaar.
- Rēēr ke yī pīŋ ē rādiō yīc ba yök enō ē kēnē looi rot adīl.
- Nyīaai rot aluīt nyīn, tēnē tol ku wēth cī dök nhīal.
- Na yīn aluu ayeer, ke yī cuot rot wei yōt lööm, wēth kääc, pääny, Kēt-wiir/kubuur, wiīn kääriiba ku tīim.
- Na yīn acī la caath ē kueric, ke yī thīaan yōn thoŋ wēn cī buuth karīl apey(strong archways) ula kuer la ayeer . Ku duk kääc kään luu yōt-thok.
- Na yīn aluu ē thurumbīlic, ke yī kääc tēnē läau yīc agut tē bī aluekluek kōc.Ku dai apīeth ē wiīn kääriiba löny piny, agēk cī riäk, amat thīn kuburät nhīal ku ŋēr-pīny.

ALUEKLUEK CÖK CIĒN

- Tīŋ koc cī tētök yök ku lōr kony tētök kāka.
- Dai kääŋ cī wiik-pīny cītmen wiīn kääriiba, tīim tedāŋ ka kääŋ cī löny pīny yōt guöp.
- Thīök many kääriiba ku mac-alīir.
- Ye piny mēr matäria du- ku duk kaabiirīt dēp.
- Na ye tīŋ ka cīn kērac dēt, ke yī caath yōt tēnē cī riäk.
- Tak yic tēwēn lē piōu la lip, keya jāl kī lōŋthīn rīn na cī yōt akē cī riäk wēnē theer.
- Pēl kuēth alēu bī ya tē den kē wēr wei.
- Duk la yōn cī riäkic agut tē cī kek ŋic ka cīn kērac thīn
- Na yīn awīc akuny ke yī yuöp SES ē telepun nāmba 132 500.

DEŊ GIƐRDĪT KU AKÖL YOMDĪT

LDC TAK YIC KA KĒ WER WEI KĒC XĒĒT

- Caath Ƴöt-nhom akölrĭec tĕnĕ ayĭ kĕnĕ cĭ riäk, tuup cĭ däk ula tuup acĭ pĭuu jam.
- Nyuaar Ƴith tĭi wei ku anyon kök cĭ dĭaany töu Ƴöt-nĕŋ, wenh-Ƴöric ku allelic bĭ pĭuu awet wei nĭyin cĭ Ƴic Ƴääu.
- Guir wĕu luoi baai, kään Ƴöt-thok, alĕĕth thiäk aluĭt nĭyin ula kään baai piath kök.
- Tääu nĭyin ĕ tĭim lĕu bĕ wĭik baai Ƴuöp ula wĭin käärĭba.
- Tĭŋ lön nŋŋ Ƴin pan ciĕ buuth ku ku ka luthĭn acĭ luoi tiĕt ĕ kŭu ku acĭ ber-pĭny tĕcĭt wĕnĕ wĭc.
- Mac thurumbĭl Ƴĕ käät cök ula nĭyaaĭ ĕ tĭim tĕdĕt ka kum matänia/alanh kumkum.
- Ku apĭath tĕnĕ Ƴin ba nĭc ĕ tĕno Ƴen luu maany-käärĭba thĭn/mac-alĭr erĭn agŏ Ƴin nawĭc ba kek lac athĭök nĕ nĭynic.
- Awĭc ba nŋŋ kĕnĕ mac tiĭt cŏl atĕu bĕ wĭin käärĭba tiĭt bĭk. cĭ riäk acĭn.
- Guir rot pandu kĕrac bĕ tuöl ku nĭc käk rac etĭŋ baai.

AKÖL DENĐĪT GIƐR

- Na Ƴin aluu baai, ke Ƴĭ rĕĕr Ƴöt agut na cĭ denđĭt Ƴier jal thiĕu.
- Duk rĕĕr ke Ƴĭ thiäk ka luĭit, Ƴöt-thok ku jal ya tĕnĕ aköl Ƴöt-ruĕlic thĭn.
- Nĭyai TV cök maany-käärĭba Ƴic ku compĭötĕth (computers).
- Ku nĭc na dĭ ka läi nhĭaar acĭ tääu tĕpiĕth rĕĕr kethĭn.
- Na kuath thurumbĭl ke Ƴĭ käac. Ku rĕĕr tĕnĕ cĭn Ƴic wĭin käärĭba cĭ tĕk nhĭal, tĭim ku kuer pĭuu.
- Na rĕĕr aƳeer, ke Ƴĭ wĭc tĕnĕ Ƴuŋ Ƴin denđ thin, kua ciĕ tim cök ula adĭŋ cĭ piät-pĭny.
- Duk telepun baai lööm bĭ Ƴin yup aköl denđĭt Ƴier ĕ rel apeƳyĭt.

DEŊDĪT GIƐR CÖK CIEN

- Na bĭ ciĕn kĕrac, ke Ƴĭ caath Ƴöndu lön adĭ ka nŋŋ tĕnĕ cĭ riäk-ku na Ƴin awĭc akuny tĕnĕ SES, ke Ƴĭ Ƴuöp 132 500.
- Tĭŋ mĭith, läi ku Ƴin arot apĭĕth ĕ tĭim wĭik pĭny, lel-pĭuu Ƴic, wĭin käärĭba ku jal akuer cĕ riäk.
- Jam wek kŏc kun akeunhom ku kŏc ĕ maanydu Ƴic ba lĕk kek bĭ nĭc lön Ƴin pĭŏl ka cĭn kĕrac.
- Duk wĭin ĕ käärĭba kelui cĭ denđ-Ƴier wĭt-köth kaanċ tääu cök käärĭba Ƴic agut tĕ cĭ kek nŋŋ them.

ABOR

LJC TAK YIC KA KĒ WĔR WEI KĔC XĔĚT

- Lac wïc cök ë baai lɔŋ dun bī yīn ba yīök lɔn nadī ke abor abī röt lëu pīny borīc.
- Cɔl wël lëk ë kërāc bī tuöl arëër ke ca guīr, ku nīc ëŋa kelëu bī yīn kony tëwīc yī lac jääł baai.

AKÖL ABOR

Na cī kɔc baai lɔŋ dun wëēt lë abor ka bää, ke yī liep rādiö bē wël luel pīŋ. Na yīn acī lëk ba jäl baai pandu, ke yī buoth kënē cī luel ë bääny akuma ye baai ciëŋ.

Na yīn awīc ba jääł-yīn nīc thää luthīn ba kek nök yī tīit:

- Lëk bolīth ulä SES ku kɔc kun akeunhom.
- Lööm mabaal telepun-du.
- Maat aläāth yī cɔl tuöc guöp, wal, kääŋ pīath apēy, waraŋ, thuraat ku kāk nhīar cī ke tääu cuaal cië riäk ë pīu lëu bī kek nyīai ke Kit dun kē wër wei.
- Na yīn ëtīŋ kalëu ba looi, ke yī jaat wëu yöt, alëëth ku kāk piëth nhīal agen-nhom, tarabetha-nhom ku jal athīn yöt-nhom.
- Liu mac kääriiba nyīn, pīu ku maany-alīr.
- Guīk yön-wīrdīt yīc bei ku fridges acīn - ku nyīäŋ yöt thok pīny ka yöȫr.
- Rīt yöndu thok ku buoth wët cī luellīc tënë yīn nē kuer bīn jääł baai.
- Duk thurumbīl kueth ë pīu kuc yīn ke mec-yīc den ku kuër-pīu cē thaany eya.
- Pīŋ tënë rādiö ë baai alɔŋ bī kɔc keet thin, ku jal alëk tē yīn yom thīn ku lëk ë wëēt.

ABOR PĪU CÖK CIĒN

- Caath yöndu ba tīŋ lɔn cī yen riäk. Na yīn awīc kuony tënë kɔc kërāc cī tuöl wäläya yīc looi (SES), ke yī yuöp telepunic 132 500.
- Nak la pīu aboric ku duk mīith cɔl athuëc thīn ula tënë thiäk ke pīu-aboric.
- Duk mac-alīr kɔŋ tok ula maany kääriiba agut tënë cī kek kaŋ caath lɔn bīk piaath.
- Duk miëth cī rëër pīu-aboric.
- Pīu maathura pīar-köth agut na cī tënë ë pīu bëi baai jal luel kecī piaath.
- Tē pīu abor lök kē juäk röt nhial ke yen ë looi bī akärkär, Kääräc/Käpīny, Cuol-manyar ku riëc ka la yön-lɔŋ thīn. Na yīn anɔŋ pīu abor baai pandu, ke yī tīŋ käämaan cī wīc bīk yör matic kek yīn.
- Rëër ke yī pīŋ wël cɔl rādiös lëk wek baai lɔŋ ciëŋ.

PĪAL GUÖP Ē NĒK TIIT BAAI

Canberra anjot ě gendĭt tōk yĕ gĕeth yōk kapiathic thĭn piny-nhom ku yen anjot kony kōc kāk wĕnĕ ě thōōnjic wĭc ayĭ raan bĕ rĭĕc den nak ě wĕt kōc nhiār raan awuōc looi cōk yen aln luu yĭn baai pandu, dukaanic ula ca la caath ayeer.

THĪN BAAI

- Nāmba yōndu awĭc bĕ dhiĕl atĭj apĭeth ě kueric tĕtui erĭn wĕt na ěnōj kĕ wĕr wei kalĕu bĭ tĭj.
- Ye yōt-thok tuej cōl arĕēr ka thiāk tĕwĕnĕ lu yĭn yōt-kou ciĕn. Na yĭn anōj deadlocks, ka muknhom ba kek liĕp tĕ rĕēr yĭn baai.
- Tōu wĕu ku kāk nōj kōth wĕu apey awei kōc nyĭn.
- Akōlriĕc tĭj kāk ciĕj kōc kuc cōl anjĭc ě piath.
- Cōl mac ayeer ě tĭit-dĕp wākōu.
- Yĕ tĭim ku buut ciĕ cĭl baai tĕmnhĭim, kua tĭim thiāk ke yōndu lĕu bĭ raan cōl ayĭth nhial bĕ yen la baai.
- Yĭn ěya kal-thok kadhiĕ cōl athiāk. Kal thok ciĕn ku guk-nyĭn akĕk ye cuāār wĭc akōlriĕc bĭ kek la baai.
- Akōlakōl ě wĕu luoi riet-pĭny, Akaan/adukyith ku tāāu wĕu puōr ě dom wei. Cuāār alĕu bĭk wĕu kāk loom bĭ kela baai pandu.

TĔ YUP YĪN TELEPUN DU

- Awĭc bĕ dĕer alnj wĕl gam tĕnĕ kōc kuc ě telepunic, yen alĕu bĭ ya wĕt cĭ kōc mac-thok wĭc bik luel ula lĕk lōj wĕu tedĕt ka luel yĭn arĕēr yĭ tōk ula ba la kenj.
- Na yĭn anōj makana telepun kōc gam, ka duk rōldu nyĭĕr makana yĭc lĕ yĭn acĭ la ayeer ku acĭn tĕnĕ gem yĭ cōt ě telepun. Njĭc ě kĕnĕ nō yĕn wĭc ba luel tĕ raan cĭ yĭ yuōp.

WĔNH DĔKDĔK/MUKTĀĀU

- Duk muktāāu ca tōu nyĭĕr ayeer baai acĭn agut na tĕ cĭ yĭn kek njĭc ka cĕ tāāu tĕnĕ muktāāu (Keys) tĭit apiath. Cuāār anjĭc tĕnĕ ě kĕānj thĭaan thĭn abĕnĕ alĕk ka njĭc lōn kōc thĭĕn athĭin-cōk ku tony cĭ tĭim com-thĭn.
- Gam muktāāu kōk tĕnĕ raan mĕth ke yĭ ca dĕt piōu, tĕdānj ke raan ruāi ke yĭ ula raan akeunhom cĕ dĕt apeydit.

NA LJC XÖÖC ADUKANIC

- Duk caath ke wĕu juĕc ulā athōr ca giĕtic kiĕndun cĭ yĭn ě gam lōn bĭn wĕu la nyĭai Xōn-wĕu yĭc thĭn ě buj yōn-wĕu yĭc wālĕ thĭn cuōl-du yĭc.
- Duk nāmba dun ě yĭn njĭc tōu kek kaan yĕ wĕu dōm.

TIIT AKEUNHOM

LJC TAK YIC KA KĒ WĒR WEI KĒC XĒĒT

- Guĩrc ba kɔc kun akeunhom n̄ic ago yĩn l̄eu b̄e dai erĩn na d̄e ked̄ään w̄en̄e k̄ec rot kaan̄ looi c̄e rot looi katĩŋ.
- Guĩr th̄ää pĩŋ k̄en̄e cĩ rot looi baai l̄oŋ cienjic t̄en̄e kɔc kun akeunhom.
- Tak al̄oŋ bĩ yĩn rot maat akut baai cienjic ba ya raan ̄e kɔc akeunhom tiit ku/ula b̄äär ke yĩ raan panp̄ial/ȳon-p̄ial.
- Na yĩn awĩc b̄ela niĩn l̄oŋ:
  - guĩr raan b̄e ath̄or cĩ tuoc̄ baai l̄ok al̄om
  - tem w̄ärägak b̄ei baai kou
  - t̄äü k̄en̄e mac ku rädiös ŋaany ku thiök rot ̄etök
  - t̄äü läi-nh̄iär th̄in̄ ̄e ȳon-l̄ai yic ul̄a c̄ol kek alök raan d̄ään tĩŋ t̄en̄e yĩn
  - c̄ol raan akeunhom amec thurumbĩl den thin kuer arabian du la baai
  - guir raan anyuon c̄ol b̄e anyuon dun baai b̄en̄e tem
  - c̄ol raan mäth ula raan dun akeunhom c̄ol ̄e baai b̄en̄ neem ak̄olaköl.

NA CĪ KĒRAC ROT LOOI

T̄en̄e ayĩ k̄erac cĩ tuöl ku awĩc kɔc k̄e w̄er wei looi b̄ik lac dhuk nhom nyĩnic t̄e cĩn ḡäü, k̄eyĩ yuöp gueu kad̄iäk (000). K̄en̄e abĩ yĩn c̄ol atuum thok wek bolĩth, kɔc ̄e mac ul̄a akĩm näjdä (Ambulance). Na yĩn ad̄e ayĩ k̄en̄e ̄e tĩŋ ka cīe tĩŋ ke yic, yuöp:

- Bolĩth ̄e telepun **131 444** ul̄a Kɔc awuoc̄ c̄ol akec ̄e telepun **1800 333 000**.
- Guir rot ba k̄äkä gam:
- t̄eno c̄ööt yĩ th̄in̄.
  - d̄e ayĩ w̄et̄ ba luel t̄en̄e yok ke bĩ yĩ k̄erac c̄e rot looi tetic.
  - k̄e c̄e rot looi.

Duk koŋ k̄oc agut t̄en̄e cĩ telepun kuany l̄ök yĩn ba jal jam ula looi k̄eya.

TIĒT ̄E AKEUNHOM

Akutnhom – awuoc̄ peen b̄e looi ke kuer w̄ic ̄e p̄ial ku piny p̄ieth la w̄icw̄ic c̄ol ye k̄edit tuerŋ.

Telepun 0408 395 658
Wep www.nhwact.com.au

X̄ÖN P̄IAL GUÖP

Akutnhom - ayĩ raan kony b̄ela r̄eer pan-p̄iath, ku kɔc ye k̄i kony ̄e meth ul̄a raan cĩ dhicp, yen röt yök ka cĩ r̄öoc̄ t̄ed̄et acĩn pan p̄ieth cien.

Telepun 0432 499 554
Wep www.safetyhouseact.org.au

JUÄN WUM

LDC TAK YIC KA KĒ WĒR WEI KĒC XĒĒT

- Ba rot cōl atom ē wal tuany cōl flu nē ruōn thok.
- Thiōŋ yōt kāāŋ ku yōn-wīrdīt (freezer) nē wēt yīn ba daaŋ kāāŋ cam luu baai erīn na yīn acīn tēne beyī jāāl yōt/baai.
- Tīŋ eya lōn adī yīn anōŋ wal luthīn (athōr cī tuany luōi yelaac ku ka wal ca guīr nē juān wum).
- Njic apīath nadī kāk kun cieŋ cītmenē wēl lēk ca gāt piny akē yam yīn anōŋ raan lēu ba ya yuōp yīn thīn ku ba lēk kek bīk njic yīn acī tuany.

ENŌ BA DHĪL LOOI ANEN TĒNA CĪ JUÄÄI XEN DŌM?

- Nak bē cī rāām wēk koc kōk tēwēn bēnē rot dhiēl lēu thīn.
- Rēēr baai-duk la tēnē luoi, thukulic ku tēwēn cī thīāŋ koc ulā jāānjic agut tēnē bī juāāndu jāl acīn ku yīn erot yōk ke yī cī guōp pīal.
- Kum wumdu ku thok tēnē yōl yīn ku tīim yī ku na ca wum njieny tiēuee, ka cuat kek ē Bīn anyuōnic apīath.
- Caau cīnku akōlakōl ku aluōt tēnē cī yīn yōl ula tīim-lōōm athabuun ku pīiu ulā maau-col ē ke cīn cau nē bēla lākāk.
- Wec tēnē cē gōt koc cīn aluōt (cītmen ē TV remote ula athīin yōt-thok) akōlakōl ē wec maau-col tedēt ka looi detergent.
- Lōŋ ku dēk kē la lēulēu cītmen ē pīiu.
- Lōōm wal ayaarnhom nyīai tēnē nēk ayaarnhom yī ku na yīn aye yīōk guōpdu acī pīōl, ke yī lōc jam wek akimdu.

LĚK TĚNĚ KOC KUN AKEUNHOM

Dhĭel rot njc wek koc kun cieŋ akeunhom ke yĭn erĭn alĕu bĭk kĕnĕ looi thok luoi tĕnĕ yĭn thĭn tĕ nŋj yen kĕ wĕr wei.

Kaat kāk aci looi keya bĕ yĭn cŏl waar wĕl kun lĕk wek koc cieŋ akeunhom ke yĭ ca ke dĕt apeydĭt, keya yĭn alĕu beya rŏm/yup kĕ rot ĕrĭn na nŋj ĕ kĕ wĕr wei kaam kun.

Na yĭn aciĕ wĭc bĕ koc kun akĕunhom kāk kun cieŋ cĭtmen kākŋ lĕk, emiel/telepun cĭ gam tĕnĕ koc kŏk, ka yĭn dhĭl luel tĕnĕ kek ku bĭk njc

WĚLKUN LĚK ƳOK		WĚLKUN LĚK ƳOK	
RIENKU TĚCENŋ		RIENKU TĚCENŋ	
TELEPUN	TELEPUN BAAI	TELEPUN	TELEPUN BAAI
	TELEPUN MABAAL		TELEPUN MABAAL
	TELEPUN LUOI		TELEPUN LUOI
IMEEL		IMEEL	
LĚK TĚNĚ RAAN DUN AKEUNHOM		LĚK TĚNĚ RAAN DUN AKEUNHOM	
RIENKU TĚCENŋ		RIENKU TĚCENŋ	
TELEPUN	TELEPUN BAAI	TELEPUN	TELEPUN BAAI
	TELEPUN MABAAL		TELEPUN MABAAL
	TELEPUN LUOI		TELEPUN LUOI
IMEEL		IMEEL	

NYUUTH ALON TË BÏN ROT GUIËER THÏN NË KË WËR WEI

LÛC TAK YIC KA KË WËR WEI KËC XËËT

GUIR ROT

RËER KE YÏ CÏN KËRAC